

РЕЦЕНЗИЯ

от

проф. Явор Светозаров Конов, д-р, д.н.,

месторабота: департамент Музика, НБУ

професор по полифония

(професионално направление 8.3. „Музикално и танцово изкуство”)

на дисертацията за придобиване

на образователната и научна степен *доктор*

(професионално направление 8.3. „Музикално и танцово изкуство”)

на магистър АННА ПЕТРОВА-ФОРСТЕР

на тема

„НЕПОЗНАТА ЕВРОПЕЙСКА КЛАВИРНА МУЗИКА

ОТ ВТОРАТА ПОЛОВИНА НА XVIII И НАЧАЛОТО НА XIX ВЕК”

Научен ръководител: проф. д.н. Елисавета Вълчинова-Чендова

Според автобиографията, предоставената ни от докторантката пианистка магистър Анна Петрова-Форстер, през 1976 завършва средно музикално училище, а през 1980 – Консерваторията в София. В годините 1981-83 следва „Курсове по виртуозност“ във Висшето училище по музика в Женева (Ecole supérieure de musique, Cours de virtuosité). След обучение в периода 1983-1987, се сдобива с „Концертдиплом“ от Висшето училище по музика в Люцерн (Musikhochschule, Konzertdiplom). Живее в Цюрих, има швейцарско гражданство.

Посочена е и близо 40-годишната ѝ концертна дейност в множество страни в Европа и други континенти (в периода 1981-2020), записи в радио- и телевизионни компании в България и ред други страни. В същия период магистър А. Петрова-Форстер преподава пиано в Ecole supérieure de musique (Женева), в Konservatorium (Цюрих), в Gymnasium (Кюснахт), в Musikhochschule и Konservatorium/Musikschule Биел, както и като частна практика.

Докторантката ползва български, руски, английски, немски, френски и италиански.

Предоставената ми за рецензиране дисертация е разположена на 230 страници в обем близък до този по БДС (може би малко по-голям), включващи и множество илюстрации и нотни примери. Структурирана е в Увод, 5 глави, Заключение, Цитирана литература, Приноси и Приложения.

Първата глава е „За непознатата европейска клавирна музика от втората половина на 18-и и началото на 19-и век¹. Школи и влияния“. Глави №№ 2-5 са съответно посветени на композитори от Германия (Йохан Мютел, Вилхелм Фридрих Руст, Даниел Щайбелт, Лудвиг Бергер, Александер Аугуст Кленгел, първите пътуващи пианисти-виртуози Ян Дусек, Йозеф Вьолфл, Даниел Щайбелт, Мария Шимановска, Йохан Непомук Хумел, Игнац Мошелес.), Австрия (в чиято империя тогава влизат и Унгария, и Чехия, Словакия...: Ян Крштител Ванхал, Леополд Кожелух, Ян Воришек, Йозеф Вьолфл, Николаус фон Круфт и Йохан Фус), Франция (Йохан Шоберт, Йохан Екард, Александр Боели, Ясент Жаден, Елен Де Монжеру и Фридрих Калкбренаер) и Англия (и с „привнесените“ в нея италианец Муцио Клементи и немците Йохан Крамер и Йохан Шрьотер, англичанина Джордж Пинто).

В Заключението много добре е представена накратко и най по същество дисертацията: като мотиви и замисъл, като провеждане на изследването и постигане на съответните резултатите (в това число и по линия на преподавателската практика на докторантката – в консерватории и като частни уроци), като осмислянето на направеното и изводите от него. Включително и на този, че музиканти често не искат да поемат риска да свирят на концертите си непознати творби от непознати автори, че и считани за недостатъчно стойностни

¹ Епохата на инструмента пианофорте – вече чукчевия клавир, изместил дръпковия клавиесин, в процес на еволюция и конкуренция между производители, с особеностите на инструментите им. Десетилетия, в която високият клас музика вече не е само за аристократите, а навлиза и в други градски обществени слоеве. Време, в което за момичето от добро (и богато) семейство свиренето на клавир е задължителна част от доброто общо възпитание. Време на преход от клавишорда и клавиесина към фортепианото, в което обаче често се смесват нещата – новите инструменти се наричат със старото име (клавиесин, а всъщност е фортепиано) поради сходната форма – въпрос, който докторантката изрично е изяснила в текста си (в Първа глава на дисертацията). И как на чембалото казвали „роял“ (кралски инструмент) – и как това наименование се прехвърлило и на фортепианото (та останало и до днес, за съвременните рояли) – нещо, което не знаех. Бел. Я.К.

композитори. Аналогично и за използването на инструменти като от онази епоха, а не на съвременния роял, с чийто звук и изпълнителите, и публиката са свикнали го предпочитат, защото онези инструменти са с недостатъчни звукови качества (съображения, която докторантката оборва). А че показват „аромата“ и характеристиките на звучене – и най-вече това, за кои и какви инструменти (като технически възможности и акустически качества) композиторите тогава са пишели музиката си – именно с техния звук, това остава настрана. Въпросите, свързани с „тандема“ HIP (Historically Informed Performance – „исторически информираното изпълнение“) versus/et HAL (Historically Aware Listener – „исторически осведомения слушател“). Затова тя пледира за възпитаване на публика и ползване на фортепиано-инструменти за пиесите от неговата епоха. А е истина и заявеното от докторантката, че „в същото време публиката възприема с интерес непознати произведения, особено ако те са коментирани от изпълнителя“. Знам го от собствената си практика на концерти-лекции (с мултимедийни презентации), свързани с твърде чужда (стара, непозната) за „българската публика“ (ако си позволя такова обобщение) история, култура и музика.

Посочената в дисертацията „Литература“ е в обем от 121 източника, от които 17 на кирилица (10 на български, предимно преводни, и 7 на руски език, преводни и руски) и останалите са на латиница (на френски, немски, английски и чешки език) плюс още един на руски, на интернет-достъп.

Следват 7 приноса, които приемам като цяло.

Приложенията в края на дисертацията: фототипно са представени компактдискове с нейни изпълнения на клавирна музика от Даниел Щайбелт (Daniel Steibelt. Piano works. Anna Petrova-Forster. Gega New, 2012 и Daniel Steibelt. Oeuvres pour piano. Anna Petrova-Forster. Forgotten Records, 2015), от композитори вундеркинди (деца-чудо) (Diagnosis Wunderkind. Piano works by young composers. Anna Petrova-Forster, piano. CD Baby, 2016), пиеси за пиано, както и камерна музика от Август Кленгел (August Alexander Klengel. Piano and Chamber Music. Trio Klengel: Anna Petrova-Forster, piano, Keiko Yamaguchi, violin, Stefania Verità, cello. Toccata Classics, 2018), „Раждането на етюда“ – с етюди от 7

автора от епохата (The Birth of the Etude. Anna Petrova-Forster, piano. Toccata Classics, 2020), описание на радиопредаване и на качени видеозаписи в youtube : в „канала“ на докторантката (<https://www.youtube.com/channel/UCTJFIU165gG83Q4nVjpKJ0g> - в който са налични повече от 40 видеоклипа с нейни записи, слушах с интерес и удоволствие) и други (<http://www.annapetrova.com/en/>).

Авторефератът отразява в достатъчна степен дисертацията, структурно и по същество.

Темата за търсене в стари библиотечни фондове на ръкописи и издадени ноти на малко или повече потънали в забрава творби и автори е актуална (оттам и дисертационния труд на А. Петрова-Форстер, това е само една от линиите на актуалност в него). Сред тези автори има и изключителни професионалисти – музиканти, които са и композитори, и изпълнители, и педагози. Повлияли и като педагози, и с творчеството си – като образец – редица най-известни днес автори от епохата, техни възпитаници. И така, преоткриват се и чудесни, или поне достатъчно професионални и приятни музикални пиеси, които, от една страна, са познати като стилистика за съответната публика, а, от друга страна, ѝ дават възможност да чуе нещо познато-НЕПОЗНАТО, което да я разнообрази в обичайния ѝ репертоарен диапазон.

В последните десетилетия чрез достъпните чрез интернет все по-голям брой дигитализирани ноти на творби от все по-голям брой композитори подобни преоткривателства са възможни и за живеещи в зони (като България), в които няма такива библиотечни фондове. Разбира се, друга е „тръпката“ да откриеш забравените „хартиени ноти“ в очарователна библиотека, че и в почти „магичните“ ѝ стари отдели...

Докторантката магистър Анна Петрова-Фостер още в първото изречение на дисертацията си заявява мотивация си за написването ѝ (т.е. за писменото представяне на това нейно научно изследване), цитирам: „Основната мотивация за създаването на настоящия теоретичен дисертационен труд е концертната ми дейност като изпълнител на творби на композитори от края на 18-и и началото на 19-и век.“ (Дисертацията, Увод, стр. 4.) И веднага подчертава основни

трудности в това начинание: оскъдна и трудно достъпна информация, че често и невярно. (Към това се добавя и това, че, цитирам, „В продължение на много години институциите имат високомерно и избирателно отношение към музикалното наследство.“, например библиотеки, стр. 17.)

Целта на изследването е „да се представят неизвестни, забравени днес клавирни произведения и техните създатели, както и да се изтъкне високото им професионално ниво. Въпреки днешните огромни информационни възможности, въпреки дигитализацията на ноти, които можем да намерим по сайтове на библиотеки и на сайта Petrucci Music Library (https://imslp.org/wiki/Main_Page, Я.К.), произведенията на много композитори от тази важна в развитието на клавирната музика епоха все още чакат своите откриватели и изпълнители.“ (Ibidem.) (Даа, ето – точно това, за което току-що си помислих и написах.) Малко след това колегата А. Петрова-Фостер подчертава несправедливата забрава на високо стойностни професионално и творчески композитори, за сметка на канонизацията на познатите ни имена. Вече в своите 56 години познавам достатъчно добре тези процеси – и редица причини за тях, валидни днес така, както и тогава и кога ли не! – за подобни negliжирания на личности и творчества. В този план, високо адмираiram начинания и действия като тези на колегата Петрова-Фостер, и в частност дисертацията ѝ, за която пиша тези редове.

Самият аз съм много пристрастен – и в твърде скромната си пианистична практика предпочитам, когато свиря клавирна музика отпреди съвременния роял (в общи линии фиксиран параметрово инструментално преди около 160 години), да я свиря именно на съвременен роял – инструмента, с който съм свикнал – с търсене на възможни привнасяния на тогавашни (доколкото е възможно да се приближим към тях) манталитетни(!) и стилови характеристики – с търсене, като изпълнител, на варианти на (непримитивно) звуково наподобяване (на звученето на клавесин, на съвременен роял – ама не на принципа: „Давай стакато така някак, бе!“). То е – в известен смисъл – като преоткриването, например, на стари видове облекла – но не с буквална имитация, а с вмъкване на ретро тенденции в актуални и авангардни днешни

модни тенденции (че и предформирайки следващите модни тенденции), но с култура и вкус! В практиката си на свирене на роял на пиеси за клавесин от Д. Скарлати, Ф. Купрен и Ж.-Ф. Рамо съм размишлявал, слушал, пробвал и преценявал най-различни изпълнителски подходи, за да се приближа до пиесите и да ги „пресъздам“ – включително и като слушах множество французи, свирещи на клавесини и роял, за да постигна някак и „френското произношение в свиренето“ – неща, които при говорната практика много по-лесно се чуват и разпознават, отколкото при музикално-изпълнителската. Така че темата на дисертацията ми е много близка. Висок стандарт цели, трудни постижения.

„Предмет на изследването е периодът от втората половина на 18-и и началото на 19-и век, ...“; „Задача на този труд с исторически подход бе преди всичко да се провери, обработи и уточни разпръснатата в различни източници и архиви информация за тези забравени композитори и тяхната музика.“ (Ibidem.)

Изложение (тази дисертация), наситено с огроомна фактология – имена на композитори и изпълнители, производители на инструменти, разни инструменти с различно звукоизвличане, респ. подходи и техники за свирене на тях – сходства и разлики (клавихорд, клавесин, чукчево пианофорте – 3-те принципно), пиеси, ноти, трактати... Исторически и културални процеси, в тях и тези от музиката, градове, школи, имена отново, програми на концерти, описания на изпълнителски поведения, стратегии и тактики, в практически план, за да успееш... в тъй тежкия и поради пътуванията в онези условия живот и дейност на изпълнител-виртуоз, който има да се справя и с взаимоотношенията със собственици или управители на концертни зали, с частните си уроци по местоживеене и в градовете, в които концертно гастролира, с познаването на местните обичаи и манталитет, с платежоспособността на публиката, с всякакви лъжи и измами, че и с попадане в затвор за длъжници, когато концертиращият музикант се провали финансово – или, ако той успее да избяга, в затвора отива издателят му, например... (Въпрос е и на характер и организационен опит, разбира се - пак в дисертацията е изтъкнато и това.) Издателски практики също се представят в изложението. Русия като място за културен живот и гастроли (и препитание) и продължително пребиваване, дори за установяване за постоянно,

доживот. История на написване на творби, влияния от които – и направо прилики с които – са налични в по-късните им, днес именно известни(те) творби на големи композитори. Практики в музикалната критика... И т.н., и т.н.

Толкова наситен с най-различни факти текст, че е изтощаващ за четене. Дори за „обръгнал“ като мен.

Богато осведомен докторант, колегата Анна Петрова-Форстер. И: нотни примери, примери, примери!... Много силно впечатляващо и удостоверяващо истинността на словесното изложение. И то нотни примери взети от най-различни ноти, не от (една и съща) „хрестоматия“... И паралели с по-късни епохи, пианисти, методи... (Например между тези на (X)анон и Корто.)

Много полезно четиво и изобщо по история на Европа и градските ѝ общества от епохата. Прочитът ѝ опровергава стереотипи за музикалната култура на Франция, Англия от епохата – ако се върна на музиката...

Дисертацията е резултата на мнооого години интерес по темата, работа, посещения на библиотеки, издирвания, разговори със съмишленици и колеги, концерти, записи...

Става дума и за Фридрих Гулда: веднага посочвам един изключителен запис на неговото невероятно изпълнение на клавихорд, което редовно пускам в часовете си в НБУ (понякога и без образ, и питам какъв е инструментът – и особено затруднявам китаристи... ☺): през това пояснително негово видео <https://youtu.be/A8GrWzcY0IY> към въпросното изпълнение на клавихорд на собствената му пиеса „За Рико“ (за по-малкия му син):

<https://youtu.be/1JbXJl0Uu8I> !; ето и „същата“ пиеса, изпълнена от същия (си автор) Фридрих Гулда, но вече на роял: <https://youtu.be/GGAdWkjStlQ>.

Позволявам си такова особено „рецензия“-изложение, в името и на по-истинската ми колегиална комуникация с докторантката.

Тази дисертация би била много информативна и образователна за (малцина) българоезични, интересувачи се от темата – бих се радвал (и от тяхно име, позволявам си да твърдя), ако колегата Анна Петрова-Фостер я издаде – в този ѝ вид или (с малко или повече промяна) – като монография. Защо не и от издателството на НБУ? Но – решението си е нейно (и на издателството, нали) ☺ .

В същото време не мога да не призная, че много от тези творби неслучайно са отпаднали от репертоара – прекрасни професионално, но липсва онзи „елемент“ на гениалност, който... – иди го обясни, но се чувства. Ето, слушам в момента Johann Gottfried M \ddot{u} thel - Piano Concerto No. 3 in G major (https://www.youtube.com/watch?v=LjbaVf9Dku4&ab_channel=mirinae0904), преди това слушах органовата му музика (<https://youtu.be/qPnMgi5xgd8>), но още на 3-тата минута започнах да „превъртам“ с кратки прослушвания – и скоро затворих. Доскуча ми – и не е само до изпълнители...

Но Голямото концертно трио в до минор оп. 36 на Август Кленгел, в изпълнение на трио „Кленгел“ (пианист в което е докторантката А. Петрова-Форстер) много ми хареса, че и с много неочакваности в него, (почти) като трио от „Бетовен“: <https://www.earsense.org/chamber-music/August-Alexander-Klengel-Piano-Trio-Op-36/?v=Pm5XdP23eCo1>.

Сега трябва да отговоря изрично на едни въпроси, отговорите по които вече по същество са налични в текста по-горе, но нека и тук ги дам така накратко и систематизирано – за обобщение, прегледност и категоричност:

Докторантката г-жа Анна Петрова-Форстер точно е формулирала целите и задачите на изследването си. Избраните методи на изследване (историчен, културален, аналитичен, с мултилингвален подход и др.) отговарят на поставените цели и задачи на дисертационния труд.

Докторантката познава в крайно висока степен състоянието на проблематиката, в съответствие и на ползваната литература, като музиколог (историк, теоретик, аналитик), и на познанията и опита си, като музикант изпълнител и преподавател.

Напълно коректно са направени цитиранията на авторите.

Ползваният в изследването материал е достоверен.

Дисертацията и приносите на докторантката доказват, че тя има дълбоки историко-теоретични познания по специалността и висока способност за самостоятелност при провеждане на научно изследване.

Личното участие на докторантката е напълно безспорно.

Публикациите по дисертационния труд (4 студии и статии в научни списания у нас и в Русия, 6 доклада в сборници от конференции – 3 от които под печат в Русия и Германия, както и 4 буклета към компактдискове на докторантката), са го направили публично достойние в достатъчна степен:

Направеното по дисертацията отговаря на наукометричните показатели за придобиване на образователната и научни степен Доктор, изискуеми от Закона за развитието на академичния състав на Република България.

Поздравления към научния ръководител проф. д.н. Елисавета Вълчинова-Чендова!

Въз основа на изложеното, аз съм ЗА присъждането на образователната и научна степен доктор на колегата АННА ПЕТРОВА-ФОРСТЕР, въз основа на дисертацията ѝ „НЕПОЗНАТА ЕВРОПЕЙСКА КЛАВИРНА МУЗИКА ОТ ВТОРАТА ПОЛОВИНА НА XVIII И НАЧАЛОТО НА XIX ВЕК. Считам, че такава ще е оценката и на останалите колеги от научното жури.

Явор Конов, д-р, д.н., професор
Департамент Музика, НБУ

София, 24 март 2021 година